

**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,
Coordinatus, Seu Omnes ...**

Diana, Antonino

Lugduni, M. DC. LXXX.

31. Quidam servus aliquid sibi subtrahebat de necessariis sine Domini incommodo, & præter opera præscripta, ex quibus lucrum colligebat, interrogatus fui, an de his acquireret dominium sibi, vel ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76429](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76429)

centis in alio §. Et cum DD. infra in Rel. 31. 6. At verius, & in aliis eius nor. & in Rel. 33. reiciantur in §. 1.

bus de facto habere. Primum si dominus expresse, vel tacite velit, vt seruus aliquid habeat tanquam suum, & de eo pro suo arbitrio disponat, siue illud habeat donatione domini, siue aliter. Secundum, si aliquid seruo donetur, aut legetur ea conditione, aut eo modo, vt nullatenus pertineat ad dominum. Tertium, si aliquid seruo detur in satisfactionem pro iniuria ipsi illata in his quæ non subiacent dominis. Quartum, si bonis suis aliquid ludo, aut negotiatione, aut aliter lucretur absque præiudicio obsequiorum, quæ domino debet. Quintum, si aliquid sibi subtrahat absque præiudicio domini, ex eis quæ poterat liberè conuimere. Sextum, si aliquid ei detur ob opus factum, absque præiudicio domini.

3. Addimus, vt optime Molina *disp.* 38. (quidquid alij dicant) in sex dictis casibus seruum habere dominium verum, & perfectum dictarum rerum, ita vt independentem à domino possit de eis disponere: & dominus non posse absque iniustitia in seruum ei aliquid earum auferre.

4. Iura verò, quibus decernitur, quidquid seruus acquirit domino acquirere, vel intelliguntur de acquisitis, operis domino debitis, vel iam contraria consuetudine esse mitigata. Et hæc omnia docet Hurtadus de *Iust. disp.* 1. *difficul.* 18. & de *contrariis disp.* 8. *difficul.* 8.

5. Notandum est etiam hic cum Dicastillo de *Iustitia lib.* 2. *nr.* 18. *disp.* 5. *di.* 7. *n.* 47. quod si mancipium ludo intentus priuaret dominum proprio labore non teneretur restituere, nisi tantum pretij, quanti æstimaretur ille labor, quo dominum fraudauit, & nihil aliud, quod est valde notandum.

RESOL. XXX.

An seruus possit sibi retinere ea quæ ipsi relicta sunt in legato, vel testamento? Ex p. 7. tr. 7. Rel. 31.

Sup. hoc in Rel. seq. 5. At verius, *verf.* Secundo & *verf.* Tertio. & in Relol. præterita, cursum & reuertantur in §. Conueniant, *verf.* Secundo, & in tom. 6. tr. 7. Rel. 31.

§. 1. Negatiue respondet Azorius *pari.* 2. *lib.* 2. *cap.* 36. *quæst.* 2. vbi sic ait: Queritur, quid sit dicendum, quando Titius donat, vel legat Stichum seruo Caij, aliquid, ea conditione, vt sit ipsius, non domini, vtrum id seruo acquiratur an domino? Quidam iuniores Theologi dixerunt, acquiri Stichum seruo non Caio domino, quia donatum, vel relictum est à Titio, vt esset serui non domini. Id probant argumento à simili quia si quis donet aliquid filio familias ea conditione, vt sit filij, & pater non habeat in eo vsum fructum, acquiritur filio familias, nec patri acquiritur vsum fructum: ergo seruo acquiritur, quod ei ab aliquo donatur ea conditione, vt sit eius & non domini.

2. Sed mihi in hac re videtur distinguendum. Aut enim Caius dominus consentit, vt Stichus seruus tanquam suum habeat, quod ei datur, ac donatur; & tunc acquiritur seruo, non quidem voluntate Titij, qui donauit, vel legauit: sed consensu ipsius Caij domini: aut in eo Caius non consentit, & tunc inutile est donum, vel legatum, quia vitiosum. Neque enim Titius transfudit dominium in seruum, nec in dominum: non in seruum, quia donauit, vel legauit contemplatione illius, qui tamen capax non erat: non in dominum, quia vetuit Titius ne domino acquireretur, quare sequitur, vt dominium eius, quod est ita seruo donatum, vel legatum, vel penes Titium donatorem manserit, vel penes eius hæredes. Secus est de filio familias, qui secundum leges, & iura potest habere peculium aduentitium, in quo patre eius vsum fructum non habeat, vt si ea conditione ab ex-

traneo aliquid accipiat. Ita Azorius, cui etiam adde Megalam *in pari.* 2. *lib.* 2. *cap.* 19. *quæst.* 12. *num.* 17. qui mordicus contra seruos, negatiuam sententiam tenet, quia quando aliquid relinquitor sub conditione aliqua, quæ contra leges est, talis conditio pro non scripta habetur, & perinde ac si adiecta non esset, ad hæreditas, legatumve capitur, vt habetur *in l. conditio, l. 2. ff. de condit. inst.* Cum igitur prædicta conditio sit contra leges supra citatas, quæ disponunt, vt quicquid seruus acquirat, domino acquirat, pro non scripta habetur, & domino legatum est acquisitum: ad quod etiam facit *l. si quis sub conditione ff. de condit. inst.* Nec obstat exemplum à simili de filio familias: nam si pater ipse disponat, vt tunc filio & non patri vsum fructum acquiratur: vt patet *in auth. excipitur, C. de bonis quæ lib. & dixi supra c. 3. q. 2. verf. Sed post, Sec. tr. cit. ita dispositum quoad seruum.*

3. Sed ego contrariam sententiam teneo, si bona relinquuntur seruo absolute, & sine conditione, non tamen intuitu domini, vt v.g. obindulgentiam, vel officium exhibitum, vel vt se redimat, &c. Et ita docet Trullench *in Decal. tom.* 2. *lib.* 7. *cap.* 2. *di.* 4. *n.* 3. *Molina de iust. tom.* 1. *tr. 2. disp.* 38. *Sanchez in epist. 10. lib.* 1. *c. 1. di.* 2. *n.* 7. *Lessius lib.* 2. *c. 4. di.* 3. *n.* 16. & *Rebellius lib.* 1. *q. 1. 1. sect.* 2. *n.* 10. in vniuersum approbat saltem pro foro conscientie, quoties non datur intuitu domini, licet donator non exprimat, quod non acquiratur domino, quia iam donator virtualem saltem intentionem habere videtur, quod acquiratur soli seruo; virtualis autem intentio id importat quod formalis & expressa.

4. Verum Eminentissimus Cardinalis de Lugo *de iust. tom.* 1. *disp.* 3. *sect.* 3. *num.* 55. & *seq.* licet differat in aliquibus, quoad prædicta, tamen optime docet *n.* 59. quod si seruo potest donari independentem rei à domini licentia, & ita vt domino non acquiratur, quare quoties aliquis seruo occulte aliquid donat, primum facilius potest, quod habeat talem animam obediendi, & excludendi ius domini: quia eo ipso quod vult occulte donare seruo, & fugit domini notitiam, videtur implicite donare, ita vt seruus non indigeat licentia, vel consensu domini ad vsum illius rei, quæ ad eum vult, quod acquiratur seruo soli, & non domino, cuius notitia, & licentia requiretur, si ipsi domino acquireretur. Ita de Lugo Eminentissimus.

5. Vnde ex dictis non est audiendus Azorius, quem nominatim refellit Machad. *tom.* 2. *lib.* 2. *cap.* 13. *docum.* 5. *num.* 9. vbi sic ait: [Todo aquello como quæta que sea, que alguno dexa al esclano, o le ha de donacion con expressa, o tacita condicion de que sea para el, y no para el señor, es proprio del esclano, y no del señor. No obstante que Azor la contradize,] Ita ille, cui adde etiam Villalobos *in sum. tom.* 2. *tr. 1. c. 10. di.* 1. *n.* 4. & *Fagundes in præcepta Decalog. tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 12. *n.* 4.

RESOL. XXXI.

Quidam seruus aliquid sibi subtrahat de necessitate sine Domini incommodo, & præter opera præscripta, ex quibus lucrum colligebat, interrogatum fuit, an de his acquireret dominium sibi, vel Dominus? Quod est querere an seruus possit habere aliquam rem dominium, & de rebus à se acquisitis disponere?

Et an hoc intelligatur non solum de seruis, qui domini nascuntur, sed etiam de seruis emptis & in bello captis?

De Seruis, seu Mancipiis. Ref. XXVII. & c. 443

Et in corpore huius Resolutionis aliquos casus decisos, invenies, ex quibus servus possit aliquod peculium, habere, vel non habere. Ex p. 2. tr. 17. & Miscel. 3. Ref. 58.

cum Rebellio, magis probabiliter asserendum videtur, in hoc casu servum teneri tantum ad restitutionem damni dati per omissionem operarum debitarum, hoc enim putandum est in sua venditione servum intendisse.

RESOL. XXXII.

An servus sibi acquirat ea, quae parè viiando subtrahit, vel si praeter opera praescripta aliquid faciat? Et an Dominus peccet mortaliter, si tuncque committat in servos, si talia ab eis auferat? Et ex doctrina huius Resolutionis inferretur etiam decisio eiusdem dubij satis practicabilis de Viatoribus, qui dinerantur in hospitibus, in quibus ob certum pretium comedunt ex cibis appositis, quod vocant APASTO, nam illi etiam subtrahere sibi possunt, & reservare aliquid ex eis, quae commesturaverant, durante appetitu. Ex parte 7. tractatu 7. Ref. 32.

§. 1. AD hoc dubium respondet Sanch. in Opusc. tom. 1. lib. 1. cap. 1. dub. 1. n. 13. Nota quod si non deficiendo debito servitio domini, nec notabiliter vires diminuendo, servus vigilaret tempore, quo somno vacaturus erat, & sic tunc aliquid acquireret, vel parè viiando subtraheret sibi aliquid de cibis, & id venderet, posset sibi retinere.

2. Sed hoc intelligo duplici limitatione, Prima est, ut procedat ex praesumpta domini voluntate: unde si dominus expresse nollit, & vellet sibi illud, teneretur ei dare. Patet, quia nullus damnaret dominum, qui illud auferret à seruo: at dum dominus hoc non exprimit, praesumitur eum velle. Secunda est, quando distincta est certa portio ciborum, id est, quando se da por racion, tunc enim praesumitur dominum velle, ut, quod servus sibi subtrahit, non deficiendo debito servitio, nec notabiliter vires minuet, sibi acquirat. At quando non destinatur certa portio, id est, no se da por racion, non potest sibi servus retinere, quod ob defectum appetitus relinquitur: Si verò ex eo quod ipse appetebat, & reuera erat manducaturus, aliquid sibi detraheret, non minuendo notabiliter vires, posset sibi retinere. Ita ille, cui cum dictis limitationibus consentit Eminentissimus Cardinalis de Lugo de iust. tom. 1. disputat. 3. sect. 3. num. 66. Sed num. 53. asserit, propter consuetudinem, & praesumptam domini voluntatem posse licite servum ea lucra sibi retinere, quando modica, & communia sunt: quia quoad maiora, & extraordinaria emolumenta, non praesumitur facile talis voluntas in domino, ut dicebamus de luero ex aliis rebus proveniente. Denique voluntas illa praesumpta in domino non est ad usum irrevocabilem, sed ita ut possit ipse dominus, quoties voluerit facultatem illam reuocare, & lucra illa sibi accipere propter rationes proximè adductas Ita Eminentiss. Lugo, qui etiam adducit Turrianum de iust. disput. 34. dub. 2. num. 8. asserentem iuxta rigorem iuris haec omnia domino acquiri, nec servum posse de illis disponere. Et P. Azorius tom. 2. lib. 2. cap. 36. q. 4. tenet servum si ex his quae sibi dantur ad victum, parsimonia detraherit minimè sibi acquirere.

3. Sed ut verum fatear DD. absolute asserunt, quòd si servus aliquid sibi subtrahat sine domini incommodo quod liberè poterit consumere, vel expendere, aut praeter opera praescripta alia faciat ex quibus quaestum colligit. Et ita docet Lessius l. 2. c. 2. dub. 4. n. 16. T. Ullench in Dec. tom. 2. l. 7. c. 2. dub. 4. n. 3. Molina de iust. tom. 1. tr. 2. disp. 38. Fagund. in Decal. tom. 2. l. 7. c. 12. n. 7. Navarra de Rest. lib. 3. cap. 1. n. 219. vnde in specie resellit

Sup. hoc in Ref. praeterita §. At verius, prope finem verif. Sextò. & in principio dictae Ref. & infra in Ref. 35. paulo post initium, verif. Quintus.

§. 1. Nouissimè Turrianus in 2. 2. tom. 2. disp. 35. dub. 2. num. 8. asserit servum, & ancilliam, si peculiariter vigilando, vel de sibi necessariis aliqua bona lucentur, non posse de illis liberè disponere, & Petrus de Aragon. in 2. 2. q. 62. art. 1. & 2. cum multis aliis absolute docent, servos ita esse dominorum suorum, ut quicquid acquirant domino acquirant. Probatur ex l. ad vestimentum ff. de peculio, ubi dicitur servum non esse dominum vestimenti quotidiani, qui ab alio possidet, nihil possidere potest. Secundum hanc opinionem possunt domini accipere res seruorum, quia, ut diximus, ius omnia serui subiecit potestati dominorum: & ita absolute sustinet hanc sententiam Megala in sum. part. 2. lib. 6. cap. 19. q. 2. n. 15. & ad lucit textum ex l. acquiritur, §. igitur ff. de acquir. rei. dom. vbi habetur, Quod serui nostri ex qualibet causa acquirant, id nobis acquiritur: ipse enim servus, qui in potestate alterius est, nihil suum habere potest, cuiuscumque enim rei possessionem adepti fuerint, id nos possidere vide-mur.

* At verius, & magis probabiliter dicendum est, servos posse habere aliquorum rerum dominium imperfectum, & secundum quid, ita ut eas non teneantur suis dominis tradere: casus autem praecipui in quibus possunt aliquod peculium habere, sunt isti, Primò, si dominus expresse, vel tacite cõsentiat aliquas res habere. Secundò, si aliquis det seruo, ea conditione, ut ad dominum suum non perueniat. Tertio, si aliquid detur absolute, & sine cõditione, non tamè intuitu ipsius domini, ut, v. g. propter industriam, vel aliquod seruitium factum: nam in hoc casu ille, qui dat, videtur dare, vel illa res scilicet nõ sit domini, sed serui. Quarto, si aliquid detur in compensationem iniuriæ illatae. Quintò, si aliquid lucretur sua pecunia, & ex rebus sibi datis, ut supra: vnde suum facit lucrum acquisitum per ludum licitum, vel illicitum. Sextò, si aliquid sibi subtrahat, abique domini detrimento, quod licite poterat cõsumere, vel expendere. Septimò, quando propter tarpem corporis usum aliquid ei datur. Ita Barthol. à S. Fausto in speculo Confess. disp. 1. q. 19. n. 4. Lessius de iust. lib. 2. cap. 4. dub. 4. n. 13. Rebell. de oblig. iust. part. 1. lib. 1. q. 11. sect. 2. Mald. in 2. 2. tract. 1. cap. 4. dub. 6. Rodriguez in sum. tom. 1. c. 39. concl. 6. n. 8. Navarra de rest. lib. 3. c. 1. dub. 5. n. 221.

3. Nota verò, quòd ista doctrina non solum procedit, ut opinatur Vega in sum. tom. 1. c. 106. n. 4. & 5. cum Lopez in seruis, qui domi nascuntur, sed etiam in seruis emptitiis, & in bello captis.

4. Nota secundò, quòd in dictis casibus serui absolute dominium acquirunt, ita ut sine iniuria dominus non possit eis auferre, & ipsi re eiusmodi fraudati, possint vii compensatione occultata.

5. Ad leges quas pro contraria sententia asserbat Megala, & alij, respondet Sotus l. 4. de iust. q. 2. art. 2. procedere quoad seruos, qui se sponte venderunt, non verò quoad alios seruos. Sed mihi absolute, & sine vlla limitatione cum Maldero, Lessio, Rebellio, & aliis dicendum videtur, illas leges Caesareas legitima consuetudine abrogatas, & mitigatas esse in fauorem omnium seruorum, tanquam miserabilium personarum; passim enim videmus cuiusque generis seruos pecunia se redimere, quòd non pecunia domini, vel aliena, sed propria hoc facere possunt. Ergo, &c.

6. Dices, si seruus, qui se & suas operas vendidit, & tempus quo laborare tenebatur, ludendo, vel alia negotia faciendò expendit, lucrum illud ad quem pertinet. Respondent aliqui ad dominum pertinere. Mihi verò